

# URBANISTICKÁ VÝROČÍ KVĚTEN - ČERVEN 1998

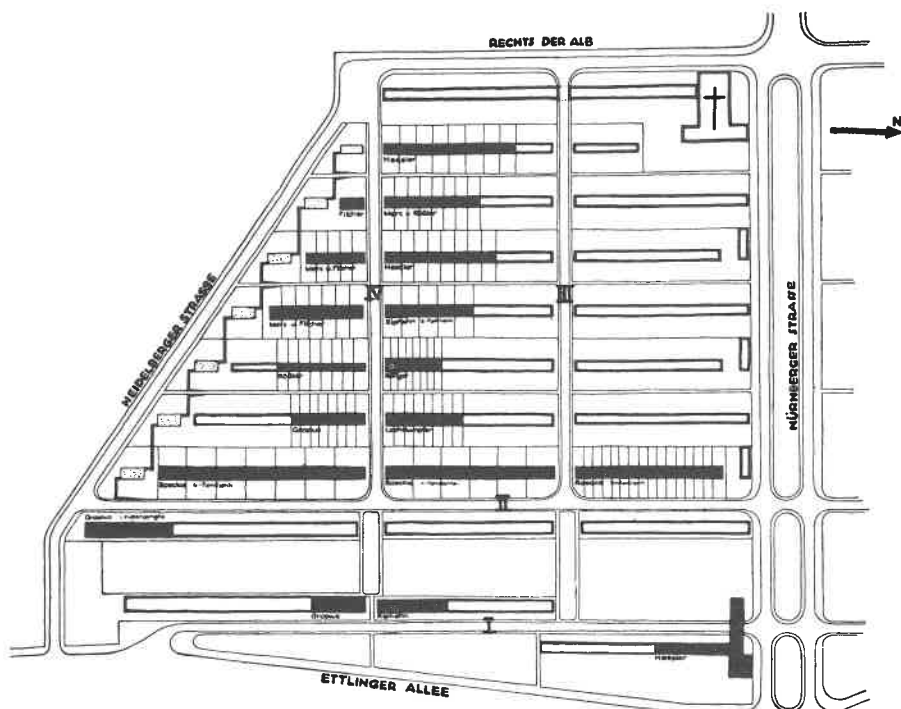
Květnová a červnová výročí letošního roku se vesměs týkají osobností a událostí, patřících do dějin moderního urbanismu a převážně do 20. století.

Před 130 lety se narodil německý architekt a urbanista **Richard Riemerschmidt** (20.6.1868 - 15.4.1957). Patřil mezi zakladatele mnoha německých uměleckých institucí, jako byly Mnichovské dílny pro umělecká řemesla. V letech 1912-14 byl ředitelem Umělecko-průmyslové školy v Mnichově a v polovině 20. let vedl obdobnou školu v Kolíně nad Rýnem. Za jeho největší architektonické dílo je považováno secesní divadlo v Mnichově z let 1900-1901, které bylo uchováno se všemi jeho dobovými detaily a v roce 1971 vzorně obnoveno

do té míry, že patří mezi nejtypičtější reprezentanty německé secese - Jugendstilu. Jeho pozdním dílem byla budova bavorského rozhlasu, následně podstatně přestavěná a rozšířená.

Nejčastěji však bývá jeho osoba připomínána v souvislosti se zahradním městem Hellerau u Drážďan z let 1907-9. Bylo to jedno z prvních zahradních měst mimo Anglii vůbec, které jsme si již připomněli. R. Riemerschmidt byl autorem celkového zastavovacího plánu, koncipovaného v duchu romantických zastavovacích soustav, a dále působivých objektů dílen, tvořících dominantní objekt celého souboru. Spolu s dalšími, jako byl např. S. Giedion, se účastnil i na projektech jednotlivých objektů.

Jednou z největších osobností nejen německé, ale i světové moderní architektury je před 115 lety narozený **Walter Gropius** (18.5.1883 - 5.7.1969). Narodil se v Berlíně a jeho otec i další příbuzní byli architekti. Studoval v Mnichově a Berlíně, avšak pro jeho další umělecký vývoj mělo rozhodující význam působení v ateliéru P.Behrense v letech 1907-10. V té době tam současně pracoval L.Mies van der Rohe a Le Corbusier. Od roku 1910 měl svou vlastní kancelář, stal se členem Werkbundu a jeho prvá stavba z roku 1911 pro firmu Fagus, na níž pracoval spolu s A.Meyerem se okamžitě stala v celém světě publikovaným vzorem nového uměleckého názoru. Ještě před 1. světovou válkou byl spolu s dalšími tvůrcem výstavy Werkbundu v Kolíně nad Rýnem.



Walter Gropius: Sídliště Dammerstock v Karlsruhe (1927-1929)

Vrcholným obdobím jeho působení a tvorby byla dvacátá léta a počátek let třicátých. Tehdy se stal ředitelem vůbec nejslavnější umělecké školy - Bauhausu, nejprve ve Výmaru a v letech 1926 až 1928 v Desavě. Roku 1929 byl zvolen viceprezidentem CIAM, na jehož 3. kongresu v roce 1930 v Bruselu přednesl programový referát o nových architektonických a urbanistických koncepcích. Roku 1931 se účastnil soutěže na Palác sovětů v Moskvě, v roce 1934 unikl před nacismem do Anglie. Tam se zařadil mezi iniciátory avantgardních architektonických a urbanistických směrů, přičemž se jeho nejbližším spolupracovníkem stal britský architekt Maxwell Fry. Roku 1937 byl pozván na Harvardovu universitu, kde se stal profesorem a brzy děkanem její architektonické školy. Také v USA se významně uplatnil, navázal nové kontakty s americkými architekty a zároveň pokračoval ve svých přátelských vztazích s evropskými imigranty jako byl M. Breuer, J.L. Sert, M. Wagner a další. Spolu s nimi založil v roce 1945 proslulou skupinu a tvůrčí dílnu TAC - The Architects' Collaborative.

Nedílnou součástí jeho tvůrčí dráhy byl soustavný zájem o urbanistickou tematiku. To se projevilo v jeho mnoha projektech, stejně jako v jeho bohaté teoretické a publikační činnosti. Již roku 1922 navrhl nový sídelní soubor ve Výmaru a byl také hlavním autorem nového areálu Bauhausu v Desavě, kde projektoval nejen obecně známý objekt školy, ale rovněž koncepci na ní navazující

cích objektů, studentských kolejí a domů pro učitele. V roce 1928 získal první cenu v soutěži na sídliště Dammerstock v Karlsruhe, jehož projekt - vypracovaný společně s Ottou Haeslerem - se stal jedním z prvních projevů tzv. "racionálních zastavovacích soustav". Racionálnost přitom definoval jako "rozumnost, zahrnující v našem případě kromě ekonomických i sociální požadavky".

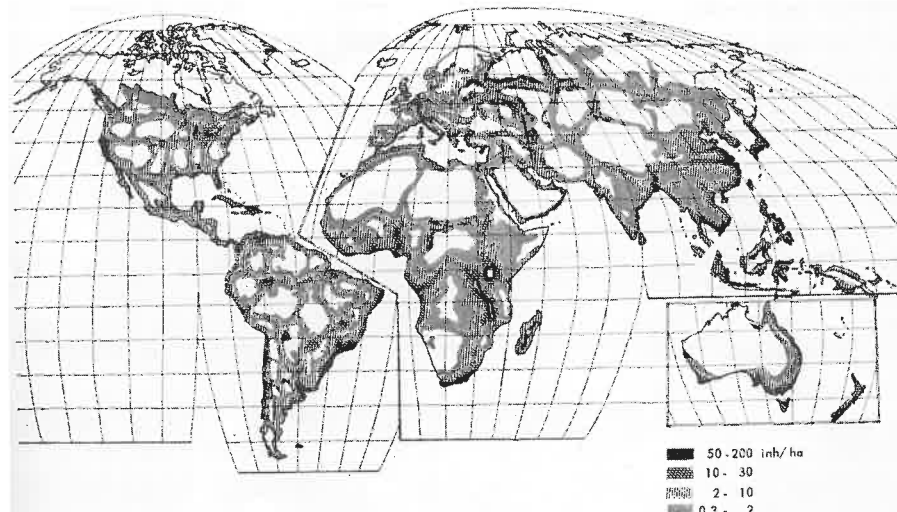
Urbanistické problematice se věnoval i ve Spojených státech, kde se zabýval úkoly poválečné obnovy a výstavby měst. Své názory vyjádřil v přednáškách, publikovaných v roce 1945 v Chicagu pod názvem "Přestavba našich sídel". Tehdy si představoval, že bude nutno část obyvatel i průmyslových závodů z přeplněných měst přemístit do satelitních sídel, snížit tím hustotu ve měs-

tech a otevřít cestu k jejich přestavbě, ozdravení a doplnění občanského vybavení. Jak nová satelitní města, tak i přestavěná města existující, měla přitom být organizována na principu tzv. sousedství, majících 5 - 6 000 obyvatel a doplněných v dosahu pěší dostupnosti veškerým občanským vybavením. Mezi jeho urbanistické práce patří též projekt přestavby centra Bostonu z roku 1953.

Jeho teoretickým programovým dílem je v roce 1943 a po úpravách znovu v roce 1955 vydaný spis "Šíře architektonické tvorby". Věnoval v něm hlavní zájem otázkám bydlení, organickému vytváření "sousedství", problémům veřejných center a obecněmu definování společenského poslání architektury a stavby měst. Právě pro dnešní dobu zní velmi aktuálně jedna z jím vyslovených zásad, že "cílem musí být dekoncentrace, avšak ne rozplynutí měst". Až do konce svého života pracoval na konkrétních projektech a jeho posledním dílem bylo západobertlínské sídliště Gropiusstadt z roku 1969.

Ve své době byl velmi populárním dnes již zapomínaný řecký urbanista a úspěšný zakladatel jedné z tehdejších nejúspěšnějších projektových kanceláří **Constantinos Apostolos Doxiadis** (14.5.1913 - 28.6.1975). Narodil se v Bulharsku, architekturu a urbanismus studoval v Athénách a Berlíně a pak působil v různých úředních a pedagogických funkcích v Aténách. V roce 1951 založil svou kancelář Doxiadis Associated, která brzy rozšířila své působení nejen v Evropě, ale i v Asii a USA.

Kromě rozsáhlé projektové činnosti nalezl čas i pro teoretickou činnost. Své názory v tomto směru, neméně světově úspěšné jako jeho projektové podnikání, označoval jako "ekistiku". Definoval ji jako "vědu o



Constantinos A. Doxiadis: Ekumenopolis na konci 21. století

lidských sídlech, která vytváří lidská sídla jako živoucí organismy s jejich vlastními zákony a při řešení problémů rozvíjí interdisciplinární přístupy. Hlavním záměrem ekistiky tedy je

- vytvářet nejpříznivější prostředí pro činnost lidí,
- volit nejučinnější prostředky pro vytváření tohoto prostředí v daných místních, regionálních, národních a mezinárodních podmínkách."

Z mnoha pojmů, které uvedl do oběhu, se stala nejznámější "ecumenopolis", což lze přeložit jako "všeměsto". Vycházel z toho, že "hlavním znakem každé sídelní formy člověka je stálý růst a proto můžeme předpokládat, že lidská sídla porostou a nakonec vytvoří síť, která se rozšíří po celém povrchu Země. Budeme mít nakonec jedno jediné obrovité sídliště, které pokryje celou zemi a bude tak univerzální, že dosáhne posledního stupně vývoje měst."

Založil dokonce mezinárodně rozšířenou Ekistickou společnost, kterou bohatě financoval z výsledků své projektové činnosti, stejně jako Athénské ekistické centrum. Rozsáhlý by byl i výčet jeho publikační činnosti, projevující se desítkami statí a několika knihami, jako je například rozsáhlý spis, vydaný v roce 1966 v Chicagu na téma "Obnova měst a budoucnost amerického města".

Ve stejném roce jako Doxiadis se narodil francouzský architekt a urbanista **Robert Auzelle** (8.6.1913 - 23.12.1983). Na konci letošního roku již uplyne 15 let od jeho úmrtí. Již jako student se věnoval teoretickým aspektům urbanistické tvorby, jak se to později projevilo v jeho působení pedagogickém i literárním. Mezinárodně byly hodnoceny například jím připravované "Urbanistické dokumenty", které přinášely základní výkresovou i textovou dokumentaci o důležitých stavebních objektech a urbanistických souborech. Nemenší význam měly i jím připravené výstavy urbanismu stejně jako "Encyklopedie urbanismu", kterou vydával s I.Jankovicem od roku 1954. Zároveň byl autorem mnoha územních plánů a stavebních projektů, byl předsedou Francouzské akademie architektury a zakládajícím členem Francouzské asociace pro urbanismus.

Jeho největším dílem je však nesporně významný podíl na koncepci největšího pařížského stavebního souboru 20. století La Défense. Tomuto projektu věnoval více než 20 let svého života a považoval jej za vyvrcholení své tvůrčí dráhy. Pracoval na něm

spolu s dalšími již od počátku 60. let až do svého skonu, který jej zastihl právě po návratu z obtížného jednání o dalším postupu jeho výstavby.

Mezi jeho rozsáhlé mezinárodní kontakty patřila i návštěva naší země v roce 1957, kdy mimo jiné shlédl výstavu urbanistických návrhů na Fakultě architektury ČVUT. Seznámil se tam mimo jiné s vítězným soutěžním návrhem na využití Pankrácké pláně, zpracovaným Prof. J.Krisem a jeho kolegy. Považoval tento prostor za jistou analogii pařížské La Défense a od té doby soustavně sledoval jeho další vývoj. O postupu výstavby se mohl přesvědčit krátce před svým skonem v roce 1982, kdy navštívil Prahu ve své funkci prezidenta Francouzské akademie architektury, aby se účastnil oslav 275. výročí založení ČVUT. Při této příležitosti přednesl referát o ochraně a tvorbě architektonických a urbanistických hodnot, v němž podal modrou charakteristiku současných úkolů architektonické a urbanistické tvorby.

Šedesátí let se dožívá v Lucembursku narozený rakouský architekt **Rob Krier** (nar. 10.6.1938). Pracoval nejprve v kancelářích významných architektů jako je např. O.M. Ungers, aby se posléze věnoval samostatné projekční práci, pedagogickému působení a teorii urbanismu. Z jeho realizovaných projektů je nejznámější obytný soubor při Ritterstrasse v Berlíně, realizovaný v letech 1977-80 jako důležitá součást světové stavební výstavy IBA.

Široký ohlas vyvolal jeho spis "Teorie a praxe utváření městských prostorů", který se od roku 1975 dočkal několika vydání v různých jazycích. Záměrně navázal na odkaz Camilla Sitteho, jehož památce tuto knihu věnoval. Kritizuje funkcionalistické město a naopak zdůrazňuje a zdůvodňuje význam návratu k tradičním prostorovým koncepcím, takže je spolu se svým osm let mladším bratrem Leonem považován za představitele a zároveň propagátora toho, co bychom snad mohli nazvat "postmoderní urbanismus".

Z naší země si můžeme alespoň krátce připomenout stoleté výročí Výstavy architektury a inženýrství, která se konala na rozsáhlém areálu, vybudovaném v roce 1891 pro Zemskou jubilejní výstavu. Pro rok 1898 se chystalo několik výstav, které chtěly využít již existující výstavištní areál a jeho objekty, stejně jako to udělala o čtyři roky dříve Národopisná výstava československá. Nakonec došlo k tomu, že se jednot-

livé záměry spojily do společné Výstavy architektury a inženýrství, která se stala podnětem pro další obohacování výstavního území. Při této příležitosti byl postaven nový strojírenský palác, stejně jako moderně koncipované divadlo podle vzoru berlínské Uranie a také stejně nazvané. Nově byla V.Roštlapilem upravena fontána. Ze všech objektů se nejdéle dochovalo divadlo, jehož autorem byl O.Polívka a které bylo po výstavě upraveno a přeneseno na pozemek Holešovického pivovaru, kde patřilo k oblíbeným a moderně orientovaným pražským divadelním scénám až do požáru, který tuto dřevěnou stavbu zničil na počátku ledna 1946.

Výstava architektury a inženýrství probíhala v době, kdy ještě převládaly historizující a eklektické tendence, byť byly na výstavě prezentovány v projektech J.Schulze, J.Hlávky, A.Balšánka, O.Polívky, V. Roštlapila, A.Dryáka a dalších. Za přímou výstavu lze rozhodně považovat podnět ke zřízení Technického muzea v Čechách.

Pro vývoj české architektury měla podstatnější význam o deset let později konaná Výstava obchodní a živnostenské komory, uspořádaná v roce 1908 k 60. výročí panování Františka Josefa I. Na jedné straně zde v největších objektech výstaviště vrcholily projevy vrcholné eklektiky, které označil Z.Wirth jako "uměleckou sebevraždu". V některých případech dokonce docházelo k přepracování původních Wiehlových řešení. Zároveň se však na některých nových a do současné doby bohužel nedochovaných objektech Výstaviště projevil nástup nové generace. Tak Jan Kotěra byl autorem Pavilonu školství a spolu s J.Gočárem a P.Janákem navrhli Pavilon obchodu. P.Janáek dále navrhl Pavilon Artělu, F.Rojt restauraci a zapomenaný pražský německý architekt J.Zasche koncertní síň.

Součástí aktivit kolem výstavy se stala v tomtéž roce publikovaná stať V.Zákrejse, v níž v Pokrokové revui pod titulem Rozvoj velkoměsta předložil své představy o budoucnosti Prahy, které vlastně v mnohém nenašly ani do dnešních dnů své naplnění.

*Jiří Hruza*